

Linksniai, linksniai...: vardininkas

Linksnis – linksniuojamųjų kalbos dalių gramatinė, o savo turiniu ir reikšme – sintaksinė kategorija. Kalbėdami ir rašydami itin turime paisyti įvairių linksnų vartojimo reikalavimų. Ir tai suprantama – tekstas bus be galo painus, nesklaidus, netaisyklingas, jeigu nederinsime linksnų.

Kadangi lietuvių kalbos linksniuojamųjų žodžių sistemoje turime net septynis linksnius, tad kalbėjimo ir rašymo metu tenka būti labai atidiems. Kiekvieno linksnio vartojimas turi savitumą, slypi daug pavojų kalbos kultūrai. Šį kartą žiupsnelis žinių ir patarimų dėl vardininko (pirmojo linksnio) vartojimo.

Vardininkas (lot. nominativus) – linksnis, įvardijantis subjektą (kuris atlieka veiksmą, turi tam tikrų savybių ir kita). Jis atsako į klausimą kas?, koks?, kuris? Daugelyje kalbų, taip pat ir lietuvių, vardininko linksniumi apibūdinamas žodis (t. y., žodynuose žodis pateikiamas vienaskaitos, vyriškosios giminės vardininko linksniumi). Šis linksnis paprastai reiškia veikėją (subjektą) (žmonės miega), būvį (ąžuolas yra medis).

Kaip žinia, lietuvių kalboje vardininką vartojame ne tik daiktavardžiui reikšti. Kaip ir kitos linksniuojamosios kalbos dalys (įvardis, būdvardis, skaitvardis, veiksmažodžio forma – dalyvis), daiktavardžiai yra kaitomi ne tik skaičiumi: vienaskaita (vienas) ir daugiskaita (du ir daugiau), bet ir linksniumi. Kiekvienas iš jų sakinyje turi tam tikras reikšmes, savo galūnę. Tad vartojant linksniuojamas kalbos dalis pasitaiko ir nemažai klaidų, kurių išvengti galima. Pateikiame pavyzdžių, kurie padės įtvirtinti taisyklingą vardininko vartoseną.

Vardininkas nevartotinas neapibrėžtam daiktų kiekiui ar daikto daliai reikšti (vietoj dalies kilmininko) su veiksmažodžiais (at(si)rasti(s), atvykti, būti, daugėti (gausėti), įvykti, kilti, mažėti, pasitaikyti, pvz.: Mieste atsirado *valkataujantys šunys* (= **valkataujančių šunų**). Kolektyve vėl atsirado *nesutarimai* (taisoma **nesutarimų**). Į minėjamą atvyko *tremtiniai* (taisoma **tremtinių**) iš gretimų rajonų. *Susirgimai* (= **Susirgimų**) gripu padaugėjo (pagausėjo). Per tą laiką įvyko ir *nelaimės* (taisoma **nelaimių**); Nuo šviežių braškių kartais atsiranda odos *išbėrimai* (= **išbėrimų**; kartais **išberia odą**). Posėdyje dažnai kyla *ginčai* (taisoma **ginčų**). *Laisvos darbo vietos* (taisoma **Laisvų darbo vietų**) mažėja. Darbe pasitaiko *įvairūs nesusipratimai* (taisoma **įvairių nesusipratimų**).

Dar keletas pavyzdžių, rodančių kaip netinka vartoti vardininko su veiksmažodžiu būti (yra, esti, būna, buvo...). Pvz.: Gal jūsų šeimoje yra *kokios problemos* (= **kokių problemų**)? Pirkėja paklausė, ar yra *pienas* (= **pieno**). Vykdamas projektą buvo *nesklaidumai* (taisoma **nesklaidumų**). Žmogaus gyvenime būna *potvyniai ir atoslūgiai* (= **potvynių ir atoslūgių**). Kiekvienoje visuomenėje visada buvo, yra ir bus *dori žmonės* (= **dorų žmonių**).

Nemaža kitų kalbų įtaka ir kreipiniui reikšti, pvz.: *Direktorius* (taisoma **Direktoriau**), atsiliepkite. *Vairuotojas* (= **Vairuotojau**), atidarykit duris. *Vedėjas* (taisoma **Vedėjau**), jus kviečia direktorius. Gerbiamasis *pranešėjas* (taisoma **pranešėjau**), pateikite daugiau faktų. Vertėtų priminti, kad kreipinys skiriamas kableliu. Pastaba. Priedėliu einančio daiktavardžio ponas vardininkas – ne klaida: **Pone pirmininke / Ponas vedėjau**, čia reikia jūsų parašo.

Birutė Kajutytė, Zarasų rajono savivaldybės administracijos vyr. kalbos tvarkytoja

